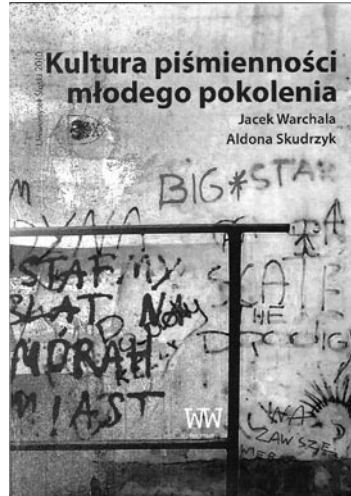

Aldona Skudrzyk, Jacek Warchala, *Kultura piśmienności młodego pokolenia*

Nigdy w dziejach naszej kultury Polacy tyle nie pisali co obecnie. Piszą zwłaszcza ludzie młodzi. W sumie niewiele piszą w szkole, ale prawdziwy strumień tekstów płynie poza procesem edukacji - przez internetowe mejle czy komórkowe esemesy. Rekordziści wysyłają kilkadziesiąt krótkich wiadomości za pośrednictwem wszechobecnej komórki. Staliśmy się cywilizacją tekstów elektronicznych.

Tymczasem obserwujemy swoisty paradoks. Przeciętny młody Polak radzi sobie coraz gorzej z tekstem pisany w jego tradycyjnym znaczeniu. Gdy przyjdzie mu napisać kilka połączonych logicznie zdań, gdy przyjdzie dobrać odpowiednie stylowo wyrażenia, aby przybliżyć nawet nieskomplikowaną myśl, czuje się bezradny i nie umie niczego odpowiednio ułożyć. W pisanych przez młodych ludzi tekstach uderza prymitywizm doboru wyrazów, załamuje się logika zdań, brak jest jednej linii tematycznej, a cały łańcuch przyczynowo-skutkowy zostaje pominięty. Nie wspominam tu już o fatalnej ortografii czy interpunkcji. Cóż się zatem stało z kulturą pisma, z mechanizmami tworzenia tekstów pisanych? Na to pytanie odpowiada recenzowana praca.

Jest to opracowanie o wielkiej aktualności i ważności tematyki badawczej. Autorzy skupili bowiem swoją uwagę na opisie współczesnych możliwości (co nazywa się kompetencją),

jakie mają młodzi ludzie w domenie bardzo podstawowego dziś składnika znajomości języka i kultury - badali znajomość pisania, poruszania się młodych ludzi w odmianie pisanej, w ogóle ich możliwości tworzenia tekstu pisanego. Zatem badano i kulturę, i język. Wybór tematu opracowania jest celny i - co najważniejsze - pożądanym nie tylko z punktu widzenia polskiej szkoły (polityki edukacyjnej), ale i rodziców czy każdego, kogo obchodzi stan umiejętności językowych współczesnych Polaków.

Jest to w polskich badaniach językoznawczych pierwsze tak dokładne omówienie współczesnych zmian, które zachodzą w obrębie kompetencji w sferze pisma (piśmienności) wśród młodego pokolenia, a więc w kręgu tych Polaków, którzy urodzili się i wychowali

w nowej kulturze po roku 1989. Występuje tu szereg zależności, zaostrzyły się różne opozycje powodujące całkowite przewartościowanie utwierdzonych w kulturze sposobów tworzenia, odbioru i rozumienia, a raczej oglądu tekstu pisanego. Więcej, radykalnej zmianie uległy także sposoby widzenia świata, konceptualizacji fragmentów rzeczywistości za pośrednictwem nowego tekstu mającego znamiona przynależnego do kultury pisma, ale o hybrydalnej postaci, określanej głównie przez mówioność i multimedialność. Nowa kultura, różnie określana, głównie jako postmodernistyczna niesie wielkie przeobrażenia starej piśmienności. Rodzi się nowa jakość kompetencji pisma (odmiany pisanej), a jej nosicielami są oczywiście młodzi. Wszystkie te kategorie zostały bardzo dobrze zanalizowane w całości nowatorskiej pracy Warchali i Skudrzyk. Publikacja jest tym ciekawsza, bo dotyczy sytuacji kultury pisma na Śląsku. Jest to region niezwykle dynamiczny jeśli chodzi o sytuację językowo-kulturową.

Wstęp podaje motywację wyboru tematu, cel badań i wstępne hipotezy badawcze. Autorzy nieprzypadkowo wybrali Śląsk, region bardzo charakterystyczny historycznie, społecznie, kulturowo, o silnej regionalnej odmienności. Wszystko to ogromnie rzutuje na język jego mieszkańców. Śląsk służy tylko jako pretekst do ogólniejszych rozważań. Wyniki tych badań można uogólnić na całą Polskę. Bardzo ciekawym posunięciem metodologicznym są hipotezy badawcze dotyczące zasad tekstowości obserwowanych w pracach pisemnych badanych uczniów. Mamy tu siedem zasad: tekst współczesny jako zespół (suma) różnych często

niepowiązanych ze sobą fragmentów, zanurzenie sytuacyjne, wpływ potoczności i paradygmatu mówienia, nowe zasady spójności przez wykorzystanie tematycznego, obecność myślenia ikoniznego, wreszcie dominacja parataksy nad hipotaksą. Wszystkie te hipotezy zostają w dalszym wykładzie zweryfikowane, generalnie potwierdzone.

Rozdział I zatytułowany *Trwanie i zmiana. Społeczne podłoże dyskursu* to jeden z najlepszych artykułów, jakie ostatnio powstały o Śląsku i jego aspektach społeczno-kulturowych ze szczególnym uwzględnieniem języka. Autorzy - powołując się na badania socjologiczne - znakomicie przybliżają specyfikę, swoisty geniusz Śląska: jego historii, ludzi, języka i kultury. Zastosowano tu bardzo adekwatną do przekazywanego problemu metodę wykładu, było to rozwijanie paradoksów, między którymi zawieszona jest egzystencja wspólnot w tym regionie: trwania i zmiany (kultury), jej wielości i jedności oraz zamknięcia i otwarcia. Taki zabieg spowodował, że otrzymaliśmy bardzo nośny merytorycznie, swoiście nowoczesny, przełamujący ustalone zasady dyskursu naukowego, erudycyjny tekst o kulturze Śląska, jego społeczności i języku. Tekst ten także jako odrębne opracowanie wart jest upowszechnienia. Otrzymaliśmy mądry tekst o języku i kulturze śląskiej, poddanych współczesnym tendencjom kulturowym płynącym z Zachodu. Widać tu wieloletnie doświadczenie autorów, które osiągnęli opracowując zagadnienia socjolingwistyczne. Rozdział ten stanowi najszersze tło do dalszych analiz. Jest wyważony, pozbawiony ideologicznych uprzedzeń.

Równie ciekawy i powiedziałbym, błyskotliwy, jest kolejny rozdział, drugi, noszący tytuł *W stronę szkoły* przybliżający rolę szkoły i nowych tendencji kultury w socjalizacji młodzieży i nabywaniu przez nią kolejnych szczebli kompetencji językowych. Jest to wykład wielowątkowy. Prócz kwestii pierwotnej i wtórnej socjalizacji, wiele miejsca poświęcono opisowi relacji między językiem, którym włada jednostka a jej uczestnictwem w kulturze. Autorzy znakomicie uchwycili oddziaływanie na młodzież nowych form komunikacji: dyskursu handlowego (marketingowego - polszczyzny konsumpcyjnej), radia, telewizji, Internetu, telefonii komórkowej. Dzisiaj proces socjalizacji poddany jest presji nowych mediów, które niosą kulturę obrazu i radykalnie zmieniają kompetencję pisma młodego pokolenia. Autorzy uchwycili tu różne zależności. Rozdział nadaje się do druku bez poprawek.

Trzonem rozprawy, jej najważniejszą częścią jest rozdział III *Rekonstrukcja kompetencji: kod młodego pokolenia*. Tu mamy porządny wykład na temat nowej kultury pisma wśród polskiej młodzieży. Perfekcyjne rozważania o opozycji *kod ograniczony - kod rozwinięty* został świetnie uzupełniony przez wyniki badań empirycznych Autorów. Wnioski są dla polskich badań relacji język - kultura fundamentalne i nie do podważenia. Badacze dowodzą, że następuje wizualizacja tekstów pisanych, rozpowszechnia się niski stopień strukturalizacji, teksty pisane przez współczesną młodzież mają cechy przekazów ustnych, a przy

ich tworzeniu wykorzystuje się - jak w tekstach mówionych - sytuacyjność i interakcyjność. Nakłada się na to wszystko wizualność.

Co nowego recenzowana praca wnosi do polskich badań językoznawczych i kulturowych? Co wnosi do polskiej szkoły?

Wnosi i to - moim zdaniem - wiele, i jest to wkład oryginalnych wniosków, które mogą być praktycznie wykorzystane przez polski system edukacyjny. System ten musi zmienić swoje podejście do nauczania kompetencji związanej z piśmiennością. Największy wkład polega jednak na rozpoznaniu nowej kultury pisma.

Na naszych oczach powstaje nowa kultura pisma. Stara kultura, w której tekst był uporządkowany, zhierarchizowany, starannie wykonany pod względem formalnym i semantycznym, jednorodnym stylowo, bogatym pod względem słownictwa, odchodzi w przeszłość. A ta kultura trwała 2500 lat. Jesteśmy zatem świadkami historycznych zmian. Nowa kultura piśmienności swobodnie traktuje tekst językowy, dopuszczając w hipertekstach komputerowych szerokie korzystanie z innych kodów symbolicznych, zwłaszcza obrazu i dźwięku.

**prof. zw. dr hab.
Kazimierz Ożóg**
Instytut Filologii
Polskiej UR

Aldona Skudrzyk, Jacka Warchala, *Kultura piśmienności młodego pokolenia*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2010, s. 264.